

Jagupplevelsen: Problemet att vara sjuk och annorlunda i tonåren

Max Frisk

I strävan att hjälpa en sjuk tonåring kan den yttre miljön förhindra och felstimulera. Sekundärt uppkommer en olycklig ensamhet, otrygghet, beroende och upplevelse av att ej vara förstådd, framhåller i nedanstående artikel Max Frisk, professor i barn- och ungdomspsykiatri vid Akademiska sjukhuset i Uppsala

Jagupplevelsen

I den psykiska utvecklingen intar jagupplevelsen, identiteten, en viktig plats. Centrala frågor utgör vem man är och hurudan man är. Medvetenheten om det som varit, det som är eller skall komma blir krafter som står i ständig interaktion, påverkar och gör anspråk på omprövning av identiteten. I denna personlighetens utvecklingsprocess samverkar faktorer inom individen, dvs personens styrka, utvecklingstempo och förutsättningar med olika omgivningsfaktorer. Självkänsla och trygghet utvecklar, brister försvårar den psykologiska upplevelsen. Så kan en livssituation utmärkt av begränsande eller hotande sjukdom medföra en känsla av otillräcklighet, brist på glädje och livslust.

Utvecklingsprocessen får i tonåren en speciell prägel, en ny innebörd och angelägenhetsgrad. Den unga människan möter härvid stora förändringar dels inom sig, dels nya behov och en ny medvetenhet. Samtidigt inställer sig nya yttre krav och förväntningar avseende sociala funktioner och frigörelse från föräldrarna, på självständighet och förmåga att stå på egna ben, att kanske vara hänvisad till sig själv.

I tonåren skall en tidigare barnidentitet, som i mycket varit beroende av omgivningens påverkan, granskas och omprövas. Konflikter kan uppkomma. Problem uppstår även ifall inre eller yttre brister måste överbryggas, integreras eller accepteras i vuxenidentiteten. Utvecklingsprocessen kan vid hinder bli svår, lång och krisartad.

Att vara sjuk

I granskningen av sig själv kan den unga människan finna sig stark, utrustad med självkänsla, med tilltro till sin styrka och förmåga. I så fall kan även en belastande sjukdom bäras. Men ej så få ställs inför upptäckten att vara annorlunda och otillräckliga. Bristerna man möter hotar och skapar rädsla. De upplevs svårförenliga med det man anser vara väsentligt, ja nödvändigt för att man skall klara sig och bli lycklig, för att kunna fungera som vuxen kvinna eller man. Detta i förening med en primärt svag självkänsla kan bli mycket tungt att möta. Ju fler allvarliga störningsfaktorer den unge finner inom sig, desto svårare och mera utdragen kan krisen bli.

Försöken att lösa krisupplevelsen kan vara många. Att förneka, fly, dölja eller överkompensera sitt problem utmärker många i tonåren. Situationen kan föra till uppgivenhet eller kamp med olikartat innehåll.

Sjukdom i tonåren kan medföra olika svårigheter i relationerna till medmänniskorna. Detta kan komplicera livet såväl i familjen som i den naturliga gruppen utanför hemmet. I en strävan att hjälpa kan

En identitet som sjuk hotar, skapar känsla av otillräcklighet och medför brist på livsglädje.

Relationen till föräldrar och familj kan kompliceras och leda till ensamhet och känsla av att ej vara förstådd.

Behovet av särskilda tonårsmedicinska kunskaper – somatiska och psykiatriska – är viktiga för god vård. Tonårskliniker kan bidra till att utveckla detta kunnande.

den yttre miljön förhindra, felstimulera, dvs visa oförmåga att hjälpa på rätt sätt. Sekundärt uppkommer en olycklig ensamhet, otrygghet, beroende och upplevelse av att ej vara förstådd.

Att få hjälp

För att lösa en utvecklingskris vid sjukdom i dessa år behövs dels ett inre arbete som den unge utför för sin utvecklingsprocess, dels yttre stöd.

De yttre hjälpmöjligheterna bör ha olika karaktär beroende på sjukdomens art. Behov av information, hjälp att få sin situation belyst, men även behov av stöd för att kunna acceptera brister och att förstå vad sjukdomen innebär och inte innebär är nödvändiga att tillgodose. Den unge behöver sålunda hjälp att bilda sig en uppfattning om sig själv, om sina möjligheter i livet och om prognosen avseende att överleva och att kunna fortleva.

Ett viktigt medicinskt arbete börjar ofta redan i tidig barndom, ifall sjukdomen härleder från denna. Betydelsen av rätt omhändertagande är stor i utvecklingens olika skeden med deras skiftande krav på stöd, information och förståelse. Behoven kulminerar i tonåren.

Tonårskunskap

Den komplexa utvecklingssituationen i tonåren utmärks av en interaktionsprocess mellan kropp och

själ, mellan individ och omgivning. I ett alltmer komplicerat samhälle uppstår nya problem i processen att bli vuxen. Likaså innebär i ökad grad personliga avvikelser, störningar i den fysiologiska eller emotionella utvecklingsprocessen, sjukdomar, handikapp och otillräcklighet större hinder. Som en följd därav visar dagens ungdom många uttryck för en psykisk stressituation med anpassningsproblem, depressioner, neurotiska störningar, prestationshandikapp eller psykosomatiska rubbningar, enskilt eller sammankopplade. Varje utredning i syfte att hjälpa en tonåring måste inbegripa en diagnos som beaktar individens styrka resp svaghet avseende parametrar som beskriver kropp, själ och levnadsmiljö. Medicinska, inklusive psykiatriska utredningar, tycks få tilltagande betydelse. Som en konsekvens ses ett nytt kunskapsområde växa fram, tonårsmedicinen och tonårpsykiatri.

Mina erfarenheter vid en tonårsklinik i Helsingfors, upplagd på samarbete mellan somatisk och psykiatrisk sakkunskap, är positiva. Verksamheten synes ha varit relevant med beaktande av ungdomarnas speciella behov. Min förhoppning blir således att en framtida omvårdnad av våra tonåringar i allmänhet och av de långvarigt sjuka i synnerhet skall innebära ökat stöd, större förståelse och ökad kunskap för att tillgodose tonåringens behov.